

Kesişimsellik İklim Krizinin Neresinde?

Where Is The Intersectionality of Climate Crisis?

Yunus Kara^a

^a İstanbul Altınbaş Üniversitesi, İstanbul, Türkiye.
yunus.kara@altinbas.edu.tr
ORCID: 0000-0002-7812-5845

MAKALE BİLGİSİ

Makale Geçmişi:

Başvuru tarihi: 29.04.2020

Düzeltilme tarihi: 14.06.2021

Kabul tarihi: 24.06.2021

Anahtar Kelimeler:

Cinsiyet,

İrk,

İklim,

İklim Değişikliği,

İklim Krizi,

Kesişimsellik

ÖZ

İklim krizi, küresel düzeyde tüm ülkeleri etkileyen ve kültürel, sosyal, fiziksel değişimlere neden olan bir süreçtir. İnsan faaliyetleri (doğal kaynakların aşırı tüketimi, bitki, toprak ve su kaynaklarının kirletilmesi ya da yok edilmesi, fosil yakıt tüketiminin orantısız ve kontrolsüz bir biçimde artması) sonucunda meydana gelen küresel ısınmanın iklim krizine neden olduğunu söylemek mümkündür. Küresel ısınma ve iklim krizi ile birlikte insanların yaşam alanları ve geçim kaynakları zarar görmektedir. Dezavantajlı gruplar içerisinde yer alan kadınların, LGBTİ+'ların, farklı etnik kökene ve sosyo-ekonomik statüye sahip bireylerin, iklim krizinin olumsuz etkilerine daha fazla maruz kaldığına yönelik çalışmalar mevcut olmaya başlamıştır. Tam bu noktada kesişimsellik kavramı, farklı kimliklerin birbiriyle kesiştiğini ifade ederek, yeni ve özgün deneyimlerin ortaya çıktığını belirtmektedir. Ayrıca birden fazla kimliğe sahip bireylerin iklim krizinin olumsuz etkilerinden daha çok etkilenebileceğine yönelik bir bakış açısı da kazandırmaktadır. Kesişimselliğin iklim krizine getirebileceği yararlar göz önünde bulundurularak, toplumda marjinalleştirilen ve dezavantajlı konumda bulunan bireylere yönelik yerel, ulusal ve uluslararası politikaların gerçekleştirilmesi ve bu politikaların planlanması sürecine bahsi geçen bireylerin dahil edilmesi gerekmektedir. Bu çalışmada, kesişimsellik analizi ile cinsiyet, cinsel yönelim, ırk, sosyo-ekonomik durum gibi olguların birbiriyle olan ilişkisinin incelenerek, iklim krizine yönelik eleştirel ve yapıcı iç görüler oluşturmak ve iklim konularıyla ilgili mevcut güç ilişkilerinin ve kurumsal uygulamaların bir eleştirisinin sağlanması amaçlanmaktadır.

ARTICLE INFO

Article history:

Received: 29.04.2020

Received in revised form: 14.06.2021

Accepted: 24.06.2021

Keywords:

Gender,

Race,

Climate,

Climate Change,

Climate Crisis,

Intersectionality

ABSTRACT

Climate crisis is a process that affects all countries at the global level and causes cultural, social and physical changes. It is possible to say that global warming caused by human activities (excessive consumption of natural resources, pollution or destruction of plants, soil and water resources, disproportionate and uncontrolled increase in fossil fuel consumption) caused the climate crisis. With the global warming and climate crisis, people's living spaces and livelihoods are damaged. Studies have started to show that women, LGBTİ+'s, individuals with different ethnic origin and socio-economic status, who are among the disadvantaged groups, are more exposed to the negative effects of the climate crisis. At this point, the concept of intersection states that different identities intersect, indicating that new and original experiences emerge. It also provides a perspective that individuals with multiple identities may be more affected by the negative effects of the climate crisis. Considering the benefits that intersectionality can bring to the climate crisis, local, national and international policies for individuals who are marginalized and disadvantaged in society should be implemented and the mentioned individuals should be included in the planning process of these policies. In this study, it is aimed to create critical and constructive insights on the climate crisis and to provide a critique of existing power relations and institutional practices related to climate issues by examining the relationship of gender, sexual orientation, race, socio-economic status with each other through intersectionality analysis.

Atıf Bilgisi / Reference Information

Kara, Y. (2021). Kesişimsellik İklim Krizinin Neresinde? *Uluslararası Kültürel ve Sosyal Araştırmalar Dergisi (UKSAD)*, 7 (1), Yaz, s. 1- 16.

* DOI: 10.46442/intjcss.729485

** Sorumlu yazar: Yunus Kara, yunus.kara@altinbas.edu.tr

1. Giriş

İklim krizi, tüm toplumların karşı karşıya kaldığı en önemli zorluklardan birisi olmaya başlamıştır ve insan faaliyetlerinin neden olduğu sera gazı veya karbon emisyonları (su buharı, karbondioksit, metan gazı vd.), fosil yakıt tüketimi, ormansızlaşma ve endüstriyel süreçler sonucunda, dünyadaki iklimin değiştiği fikrini kapsamaktadır. Bunun yanında bahsi geçen süreçler, hava sıcaklığında, yağış düzenlerinde, okyanus asitliğinde ve deniz seviyelerinde değişikliklere de neden olmaktadır.

İklim krizi, farklı yabancı hayvan türlerinin (kuşlar, böcekler, balıklar, yarasalar) yaşamsal bölgelerini değiştirmelerine neden olarak, farklı türlerde bulaşıcı hastalık yayılımını tetikleyebilmektedir (Bell vd., 2015; Kristensen vd., 2015; Martin vd., 2015; Seebacher ve Post, 2015). İklim krizine bağlı olarak yabancı hayvanların göç etmesi hem hayvanların popülasyon dinamiklerinin değişmesine hem de doğanın dengesinin bozulmasına neden olmaktadır.

İklim krizinin beraberinde getirdiği olumsuz doğa koşulları, hava olaylarının dengesiz olmasına, bölgeler arasındaki sıcaklık ve soğukluk farklarının aşırı değişmesine, sel baskınları, kuraklaşma/çölleşme, deniz seviyesinin ve buharının farklılaşmasına neden olarak yoksul ülkelerdeki birçok insanın göç etmesini zorunlu kılmaktadır. Ayrıca göç eden insanların büyük bir kısmı dezavantajlı gruplar içerisinde yer alan kadın, çocuk, farklı ırka sahip bireyler olabilmektedir. İklim krizi ile ilişkili oluşan durumların (örneğin fırtınalar, seller, kuraklıklar vd.) özellikle gelişmemiş ya da gelişmekte olan ülkelerin herhangi bir bölgesinde oluşması, ölümlere ya da yaralanmalara, nüfus gruplarının yer değiştirmesine/yerinden olmasına, gıda üretiminin olumsuz etkilenmesine ve temiz su kaynaklarının azalmasına neden olabilmektedir. Tam bu noktada kesişimsellik kavramı, farklı kimliklerin birbiriyle kesişebildiğini ve bunun sonucunda öznel deneyimlerin ortaya çıktığını savunmaktadır. İklim krizi sonucunda bireylerin yaşadıkları yerden göç etmesi, sosyo-ekonomik statülerinin ve psikolojik iyilik hallerinin olumsuz yönde değişmesi; farklı kimliklere sahip bireyleri (örneğin engelli Siyah bir kadın) daha fazla etkileyebilmektedir. Bu çalışmada, kesişimsellik bakış açısıyla cinsiyet, cinsel yönelim, ırk, sosyo-ekonomik statü gibi olguların birbiriyle olan ilişkisinin incelenerek, iklim krizine yönelik eleştirel ve yapıcı iç görüler oluşturmak ve iklim konularıyla ilgili mevcut güç ilişkilerinin ve kurumsal uygulamaların bir eleştirisinin sağlanması amaçlanmaktadır.

2. Kesişimsellik Kavramı

Kesişimsellik terimi, ilk olarak Kimberle Crenshaw (1989)'ın, Amerika Birleşik Devletleri'ndeki ayrımcılık karşıtı yasanın, siyahi kadınların ırkçılık ve cinsiyetçilik deneyimlerini eşzamanlı ve birbirinden ayrılmaz kabul etmemesine yönelik eleştiri getirmesiyle ifade edilmiştir. Crenshaw, cinsiyetçiliği ve ırkçılığı birbirinden bağımsız ele almanın yararsız olduğunu dile getirmiş, bu bağlamda gerçekleştirilen yasaların, mevzuatların ve politikaların eşit koruma sağlamadığına dikkat çekmiştir (Yuval-Davis, 2006). Bunun yanında, toplumdaki eşitsizlik ve baskı kategorilerinin birbirlerine eklenmesiyle, bireylerin daha kırılgan ve ötekileştirilmiş hale geldiğine de dikkat çekmiştir (Afyonoğlu, 2020; Davis, 2008).

Kesişimselliğin üç farklı şekilde ortaya konulduğunu söylemek mümkündür (Cho vd., 2013; Çapar, 2019). İlk olarak, kesişimsellik, bir analiz yöntemi olarak görülmekte, ırk, cinsiyet ve sınıf bağlamında ayrımcılık karşıtı politikalar geliştirmede kullanılmaktadır. İkinci olarak, kesişimselliğin nasıl yayıldığı ve geliştiği, neleri içerip içermediğine dair yapılan araştırmalar kesişimselliğin gelişmesine katkı sunmaktadır. Üçüncü olarak ise kesişimselliğin sadece teori ile sınırlı kalmayıp, farklı uygulamalarla ilişkisine dikkat çekilmektedir. Farklı yollarla çeşitli durumların keşfedilebileceğini savunan kesişimsellik, ilk ortaya çıkışından bu yana, feminizm, sosyoloji, antropoloji ve queer teori gibi birçok farklı çalışma alanına yayılmıştır.

Kesişimsellik kavramı yeni bir düşünce sistemini temsil ederek, uzun zamandır devam eden ve yaygın olan birçok eleştirel teorik tartışmalara alan açmıştır. Günümüzde özellikle iklim krizinin yol açtığı zorlukların,

farklı cinsiyet, cinsel yönelim, ırk ve sosyo-ekonomik statüye sahip olan insanlar arasında daha fazla hissedildiğine dair araştırmalar yaygınlaşmaya başlamıştır. Bu araştırmaların devamı niteliğinde, cinsiyet, cinsel yönelim, ırk ve sosyo-ekonomik statü (eğitim ve gelir) gibi özelliklerin bireylerin iklim krizine yönelik algı ve tutumlarını da etkileyebildiğine yönelik kanıtlar mevcut olmaktadır (Macias, 2016; Moser, 2016). Tam bu noktada, kesişimsellik kavramı, toplumsal pratikten türetilen bilgiyi kullandığı için iklim gündeminde genellikle marjinalize edilen sesler arasındaki ittifakları kolaylaştırabilen yeni bağlantıları ve pozisyonları vurgulamaktadır (Crenshaw, 1991; Davis, 2008).

İklim krizi süreçlerinde cinsiyet, cinsel yönelim, ırk ve sosyo-ekonomik statü gibi özelliklerin rolünün araştırılması kesişimsellik için kritik öneme sahiptir. İklim krizinden kaynaklanan riskler de dâhil olmak üzere çevresel risklerin toplumdaki farklı birey ve gruplar arasında eşit olarak dağılmadığı muhtemeldir. Araştırmalarda kadınların, farklı ırk ve etnik kökene sahip toplulukların ve sosyo-ekonomik düzeyi düşük olan dezavantajlı grupların üyelerinin, iklim krizinin olumsuz etkilerine karşı avantajlı grupların üyelerine kıyasla daha savunmasız olduğu da görülmektedir (Cudworth ve Hobden, 2011; Kauanui, 2008; Smith, 2005). Tam bu noktada, kesişimsellik kavramı, cinsiyet, cinsel yönelim, ırk, bireysel yaşamdaki diğer farklı kategorilerin sosyal uygulamalar, kurumsal düzenlemeler ve kültürel ideolojiler ile olan etkileşimleri ve bunların sonuçlarını incelemektedir (Harding, 2004; Kaijer ve Kronsell, 2014).

3. Kesişimsellik ve İklim Krizi

İklim krizinin, cinsiyet, cinsel yönelim, ırk ve sosyo-ekonomik statü özelinde marjinalleştirilen grupların farklı baskı biçimleriyle karşı karşıya kaldığını; bu grupların, sosyal, ekonomik ve politik olarak izole edilmesinin iklim krizinden daha fazla etkilenmesine neden olduğunu söylemek mümkündür (Denton, 2002). Buna paralel olarak çevre ve insan ilişkilerinin toplumsal bir kesişme yarattığı, sınıf, cinsiyet, cinsel yönelim ve ırka dayalı sosyal etkileşim sistemleri arasında bir hiyerarşi kurduğu da ifade edilmektedir (Cudworth ve Hobden, 2011). İklim krizi ve kesişimsellik ile ilgili literatür, yerel toplulukların ve yerel düzeydeki ekosistemlerin birbiri ile olan ilişkisinin ve bağının önemini ortaya koyarak, bu bağların birbirleri üzerinde etkisi olduğunu savunmaktadır (Cameron 2012, Lynn vd., 2011, Maldonado vd., 2014, Parrotta ve Agnoletti 2012; Whyte 2013; Wildcat 2013; Williams ve Hardison 2013). Birçok yerli topluluk için, yerel bitkiler, hayvanlar ve ekosistemlerle karşılıklı etkileşim halinde olmak, kendi üyelerinin sağlıkları, kültürleri, ekonomileri ve yaşam biçimleri için bir temeldir (Barut ve Kara, 2020; Er vd., 2020; Kara, 2020). Özellikle farklı ırk ve etnik kökene sahip kişiler üzerinde iklim krizinin etkileri çok daha fazla olmaktadır (Reo ve Parker, 2013, Whyte, 2013).

İklim krizi, toprak ve su kaynaklarını olumsuz bir biçimde etkileyerek, toplum sağlığını, kültürleri, ekonomileri ve farklı yaşam biçimlerini önemli ölçüde etkilemektedir. Sıcaklık dalgalarının sıklığındaki ve yoğunluğundaki artışlar, özellikle ileri yaş gruplarında ve yoksul yerleşim yerinde yaşayan insanlar arasında ölüm ve hastalık riskini de artırmaktadır (McMichael vd., 2001; Confalonieri vd., 2007). Amerika'da gerçekleştirilen bir çalışma, aşırı sıcakların neden olduğu rahatsızlıklar nedeniyle, birçok kişinin hayatını kaybettiğini göstermektedir (Curriero vd., 2002). Kanada ve Avrupa'nın birçok bölgesinde de (Londra, Budapeşte, Milano) sıcaklık artışına bağlı olarak insanlar yaşamını kaybetmektedir (Hajat vd., 2006; Kysely, 2005; Riedel, 2004). İlgili ölümlerde, tek neden sıcaklık artışı olarak görülmemekte, sıcaklığın kronik hastalıkları tetiklediği vurgulanmaktadır. Ayrıca gerçekleşen kayıpların birçoğunda, kardiyovasküler, böbrek, solunum yolu hastalıkları, diyabet, sinir sistemi bozuklukları gibi sıcaklığın etkilediği özel ölüm sebepleri de belirlenmiştir (Conti vd., 2007). Sıcaklık artışlarına bağlı olarak en yüksek ölüm oranlarının 65 yaş üstü insanlarda olduğu da görülmektedir (Akompab vd., 2013; Beckmann ve Hiete, 2020).

İklim krizine yönelik yapılacak herhangi bir girişimde, cinsiyet, cinsel yönelim, ırk ve sosyo-ekonomik statü gibi faktörleri göz önünde bulundurmamak önem arz etmektedir. Kadınların, iklim krizinin sonucunda meydana gelen değişimlerden ve etkilerden daha fazla etkilendiği ve savunmasız kaldığı bilinmektedir (Alston, 2013; Bullard vd., 2011). Bu kapsamda toplumsal cinsiyet adaletinin iklim krizi politikasına yerel,

ulusal ve uluslararası düzeylerde entegre edilmesi gerekmektedir. Birçok farklı literatür, çevresel kaygılar ve iklim krizi ile ilgili cinsiyetler (sadece kadın ve erkeklerin dahil edildiği araştırmalar) arasında bir fark olduğunu ortaya koymuştur. Araştırmalar, kadınların, çevre ile ilgili konularda erkeklerden daha fazla endişe duydukları, yüksek risk algılarına sahip olduklarını göstermektedir (Arnocky ve Stroink, 2011; Finucane vd., 2000; McCright ve Dunlap, 2011; Kahan vd., 2005; Xiao ve McCright, 2012). Ayrıca kadınlar, iklim krizinin gerçekleştiğine yönelik erkeklerden daha fazla bir algıya da sahiptir ve iklim krizinin etkileri konusunda daha fazla endişelenmektedir (McCright vd., 2013; McCright ve Sundström, 2013; van der Linden, 2015). İklim krizi ile ilişkili olarak erkekler teknik çözümlere güvenirken, kadınlar daha çok yaşam biçiminin değiştirilmesi için (yeşil alan talebi, enerjinin, suyun az tüketilmesi gibi) çaba harcamaktadır (Talu, 2016).

Gelişmekte olan ülkelerde, kırsal alanlarda yaşayan kadınların, iklim krizinden daha çok etkilendiğini söylemek mümkündür (Talu, 2015). Kırsal bölgelerde yaşayan ve doğal kaynaklarla geçimini sağlayan kadınlar için iklim krizinin etkileri daha sarsıcı olmaktadır (UNDP, 2011). Dünyada yaşanan sel felaketleri sonrasında, babaların, soylarının devamlılığı için kızları yerine oğullarını kurtarmaları, iklim krizi sürecinde toplumsal cinsiyet eşitsizliğinin de bir göstergesidir (UNWOMEN, 2015). Toplumsal cinsiyet eşitsizliği çerçevesinde, kadınların erkeklere oranla eğitime daha az dahil edilmeleri, yine kadınların kendi hayatlarını etkileyen siyasi ve sosyal karar alma süreçlerine erkeklerin müdahil olması, iklim krizine bağlı sonuçlara, kadınların daha açık ve savunmasız bir biçimde maruz bırakılmasına neden olmaktadır (UNFPA ve WEDO, 2009). Cinsiyet ile ilgili kültürel normlar, kadınların çoğunlukla afet ve kriz durumlarında daha güvenli alanlara geçip geçmeme konusunda hızlı karar verme yeteneklerini de sınırlayabilmektedir (Nellemann vd., 2011). Benzer şekilde, cinsiyet eşitsizliğinin var olduğu toplumlarda, kadınların, sel gibi bir doğal afet sırasında hayatta kalmalarına yardımcı olabilecek yüzme ya da ağaca tırmanma gibi becerileri edinmesi de teşvik edilmemektedir (Dimitrov, 2019).

Sosyal medya araçlarının, küresel düzeyde iletişim biçimlerini değiştirdiğini söylemek mümkündür. Dünyanın herhangi bir yerinde yaşanan olaylar, kısa bir süre içerisinde sosyal medyada yer alabilmektedir. Bu kapsamda, iklim krizi ile ilgili olguların, bilgilerin ya da farkındalıkların sosyal medya aracılığıyla yaygınlaştırılması kolay ve hızlı olabilmektedir. Sosyal medya ve iklim krizi ile ilgili yapılan araştırmalarda, sosyal medya kullanan kişilerin büyük çoğunluğunun iklim krizine yönelik olgulardan haberdar olduğunu ortaya koymaktadır (Mavrodieva vd. 2019; Ogunjinmi vd., 2016; Pearce vd., 2018). Sosyal medya araçlarından birisi olan Facebook'un, iklim krizi ile ilgili bilgilerin yayılması noktasında en fazla paya sahip olduğu belirlenmiştir. Sosyal medya kullanıcıları, iklim krizini temel olarak küresel ısınma ile ilişkilendirmekte, fosil yakıtların kullanımını da iklim krizine neden olan ikinci faktör olarak değerlendirmektedir. Bunlara ek olarak, sosyal medya araçlarının kullanıl(a)maması, iklim krizi ile ilgili bilgilere erişimin önündeki en büyük engel olarak aktarılmıştır. Holmberg ve Hellsten (2015) ise, yaptıkları çalışmada, iklim krizinin sosyal medyadaki varlığına, kadınların erkeklere oranla daha az şüpheyle yaklaştığını bulgulanmıştır. Sosyal medyanın, iklim krizine yönelik bilgilendirme ve farkındalık yaratmadaki rolünü inceleyen, beş farklı kıtanın dahil edildiği araştırmada (Boykoff ve Roberts, 2007) ise erkeklerin, küresel ısınma konusunda kadınlardan daha fazla okudukları (Tayland, Hindistan ve Birleşik Arap Emirlikleri dışında) bulgulanmıştır. Buna rağmen, kadınlar, küresel ısınma konusunda daha endişeli olduklarını ifade etmekte, erkekler ise küresel ısınmanın nedenlerini “doğal değişikliklere” bağlamaktadır. Yine aynı araştırmada, 30'lu ve 40'lı yaşlardaki insanlar, küresel ısınmanın ileriki yıllar için büyük tehlike oluşturacağını düşünmektedir. Ancak bu yaşta insanlar, küresel ısınmanın nedeni olarak “doğal değişikliklere” işaret etmektedir. Gençlerin ve 20'li yaşlarındaki insanların, küresel ısınma hakkında en az bilgiye sahip oldukları (Japonya, Kore ve Tayland dışında) görülmüştür. Japonya'da 20 yaşın altındaki kişilerin küresel ısınmayla ilgili endişeli oldukları ve aynı zamanda doğru bilgilendirmeye ihtiyaç duydukları da bulgulanmıştır.

Farklı cinsiyet, cinsel yönelim, ırk ve sosyo-ekonomik statü ilgili kimliklerin ve/veya grup üyelerinin, iklim krizine nasıl tepki verdiğiyle ilgili araştırmalar sınırlı olmakla birlikte, farklı ırka sahip bireylerin, iklim

krizinin olumsuz etkilerine karşı daha savunmasız hissettiğine yönelik araştırmalar mevcuttur (Flynn vd., 1994; Moser, 2016; Pearson ve Schuldt, 2015; Pearson vd., 2016). Satterfield vd. (2004), gerçekleştirdikleri araştırmada, çevresel tehlikeler ve kaygılar konusunda ırklar arasında bir fark olduğunu, Beyaz insanların konuyla ilgili olarak daha çok hassasiyet gösterdiklerini bulgulamışlardır. Bu araştırma sonuçlarına ek olarak, Adeola (2004) ise Siyah insanların endüstriyel hava kirliliği ve çevresel risklere orantısız bir şekilde maruz bırakıldıklarını, sağlık ile ilgili olumsuz koşulların, iklim krizine yönelik bir anlayış gerçekleştirilememesine neden olduğunu ifade etmektedir. Latinlere yönelik araştırmalarda da sosyal uyum kaygısı, aile dinamikleri ile ilgili motivasyonların çevresel savunuculuğa etki gösterdiği belirtilmektedir (Holloway vd., 2009). Son yirmi yılda yapılan çalışmalar ise, farklı ırka sahip bireylerin iklim ve enerji politikaları (yakıt ekonomisi ve hane halkı enerji verimliliği standartlarının iyileştirilmesi, karbon emisyonlarının düzenlenmesi ve vergilerin iklim krizine bir yanıt olarak orantılandırılması) açısından daha yüksek düzeyde desteklenmeleri gerektiğini ortaya koymuştur (Dietz vd., 2007; Guber, 2013; Krygsman vd., 2016; Leiserowitz ve Akerlof, 2010; Speiser ve Krygsman, 2014).

Beyaz olmayan insanların iklim krizinden kaynaklanan durumlardan daha fazla etkilenmesinin temelinde toplumsal eşitsizliğin olduğu dile getirilmektedir (Berube, 2012). Birçok Afro-Amerikalı insan, ABD'nin Güney Atlantik ve Körfez Kıyısı bölgelerinde yaşamaktadır. Bu bölgelerde, kasırga, tayfun, kuraklık ve yüksek sıcak hava dalgası gibi bir dizi aşırı hava ve iklim olayı sıklıkla yaşanabilmektedir (Comou ve Rahmsdorf, 2012). İklim krizi nedeniyle yaşanan doğal afetlerde, ırksal eşitsizlikler nedeniyle, bahsi geçen bölgelerdeki insanların, ABD'nin diğer bölgelerinde yaşayan insanlara göre daha fazla kırılgan olduğu görülmektedir (Emrich ve Cutter 2011). Örneğin, Beyaz olmayan insanların yaşadığı azınlık mahallelerinde, gıdaya erişimin daha kısıtlı olduğu belirtilmektedir (Maier vd., 2014). Kentsel bölgelerde de yoksulluktan kaynaklı olarak Beyaz olmayan insanların aşırı sıcaklara karşı daha savunmasız olduğuna ve sıcağa bağlı ölüme maruz kaldıklarına, Afro-Amerikalı insanların büyük çoğunluğunun hava kirliliği ile ilgili standartların ihlal edildiği bölgelerde yaşadığına dikkat çekilmektedir (Hoerner ve Robinson, 2008). İklim krizine bağlı olarak gerçekleşen hava kirliliğinin, astım, kardiyovasküler hastalıklar, diyabet ve kanser için tetikleyici olduğu ve bahsi geçen bu hastalıkların oranının hem Afro-Amerikalı insanlar hem de Latin insanlar arasında yüksek olduğu gözlemlenmiştir (Hayward vd., 2000; Kaiser vd., 2007; Medina-Ramón vd., 2006; O'Neill vd., 2003).

İklim krizi sonucu meydana gelen olayların, enerji ve ekonomi sektörünü durgunluğa sürüklediği söylenebilir. Sektörlerdeki bu durgunluk toplumdaki birçok insanın işsiz kalmasına neden olabilmekte, Afro-Amerikalı ve Latin insanların, Beyaz insanlardan daha fazla işsizlik yaşadığı tahmin edilmektedir (Shepherd ve Knutson, 2007; Knutson vd., 2010). Örneğin, iklim krizi sonucu gerçekleşen kasırgalarda, enerji şirketlerinin açık denizlerde petrol sondaj kulesi ile ilgili faaliyetleri askıya aldığı, böylece enerji fiyatlarının yükselerek özellikle Afro-Amerikalı insanların hane gelirleri üzerinde ciddi olumsuz etkilere neden olduğu bulgulanmıştır (Kossin vd., 2014; Lewis, 2009). Bir diğer örnek ise 2005 yılında gerçekleşen Katrina Kasırgası sonucunda yaşanan sel felaketlerinden Afro-Amerikalı insanların orantısız bir biçimde etkilendiğidir (Shepherd ve KC, 2015). New Orleans'ta yaşayan Beyaz olmayan insanların, Katrina Kasırgası'ndan dolayı yaşadıkları yerleşim yerleri sular altında kalmış, su basmış bölgelerdeki insanların büyük bir çoğunluğunun arabası olmadığı için şehrin dışına çıkabilmeleri de mümkün olamamıştır.

İklim krizi sonucu meydana gelen olayların, farklı cinsel yönelimlerle ilgili kalıp yargılar ve/veya normlarla etkileşime girmesi mümkündür (Dominey-Howes vd., 2014). LGBTİ+'ların, doğal afetlerin ve diğer iklim krizi sonucu meydana gelen olayların hemen sonrasında, halihazırda sınırlı olan güvenli alanlarını ve sağlık hizmetlerine erişimlerini kaybedebilmektedirler (ARROW, 2014; Varma, 2017). Ön yargı ve ayrımcılık nedeniyle, LGBTİ+'lar, acil barınma, tıbbi bakım ve gıdaya erişimleri de dahil olmak üzere, kısa ve uzun vadede, afete hazırlık, müdahale ve iyileştirme ve yardım çabalarının dışında tutulabilmektedir. Örneğin, Pakistan'ın Sindh şehrinde farklı yıllarda meydana gelen sel felaketlerinin ardından, natrans (trans olmayan) insanların alanı paylaşmaktan çekineceği düşüncesiyle, transların yardım kamplarına girmelerine izin verilmediği gözlemlenmiştir (Mian ve Namasivayam, 2017). Katrina Kasırgası'nın LGBTİ+'lar

üzerinde yarattığı etkileri inceleyen araştırmalarda, heteronormativite, ayrımcılık ve kesişimsellik olgularına dikkat çekilmiştir (D'Ooge, 2008; Gorman-Murray vd., 2014; Leap vd., 2007; Richards, 2010). Bu araştırmalarda, iklim krizinin ya da doğal afetlerin etkilerini azaltmaya yönelik oluşturulan politikaların heteronormatif varsayımlar içerdiği, LGBTİ+’lara yönelik devam eden karşıtlığın ve ayrımcılığın devam ettiği, sosyo-ekonomik statü ve ırk gibi olgulardan farklı şekillerde etkilenen LGBTİ+ topluluğunun kendi içerisindeki deneyimlerin çeşitliliğinin göz ardı edildiği ortaya konmuştur. Heteronormatif varsayımlar ile ilgili olarak, ailelerin ve çiftlerin sadece heteroseksüel birliktelikler üzerinden değerlendirilmesi, hükümet ve birçok sivil toplum kuruluşu tarafından sağlanan destek paketlerinden LGBTİ+’ların yararlanamamasına neden olmuştur (Caldwell, 2006). İklim krizi sonucu meydana gelen doğal felaketlerde, kurtarma ve iyileştirme ile ilgili politikaların ve faaliyetlerin heteronormatif varsayımlar içermesi, orta sınıf heteroseksüel ailelerin evlerinin altyapı gereksinimlerine öncelik verilmesine ancak LGBTİ+’ların çoğunlukla yaşadığı yerleşim bölgeleri, ticaret ve turistik alanları için ihtiyaç duyulan finansmanın sağlanmasında gecikmelere neden olmuştur (Richards, 2010). Bunların yanında, birçok toplumda LGBTİ+’lara yönelik var olan damgalama, ayrımcılık ve nefret söylemi, iklim krizi sonucu meydana gelen olaylarda da devam ederek, sağcı dini gruplar tarafından doğal afetlerin ilahi bir ceza olarak LGBTİ+’lar ve onları destekleyenler yüzünden gerçekleştiği de öne sürülmüştür. Ayrıca trans ve intersekler için cinsiyet kimliklerinin sorgulanması ve “yanlış” kabul edilmesinden dolayı doğal afet sonucunda kaldıkları barınakların banyo ve tuvaletlerinde taciz edildikleri de ifade edilmiştir. Diğer bir nokta, LGBTİ+ topluluklarında farklı seviyelerde kırılabilirlik yaratabilen yaş, cinsiyet, ırk ve sosyo-ekonomik statü gibi faktörlerin kesişimsellik bağlamında ele alınmadığıdır. Örneğin, herhangi bir doğal felaket sürecinde, düşük gelire sahip Beyaz olmayan lezbiyen kadınların, orta sınıf Beyaz gey erkeklere oranla daha savunmasız olduğu gözlemlenmiştir (D'Ooge, 2008).

Sosyo-ekonomik statü ile ilgili grup farklılıklarını anlamadaki teorik yaklaşımlar, düşük ya da yüksek sosyo-ekonomik statünün, iklim krizine yönelik duyarlılığı etkilediğini belirtmektedir. Örneğin, yüksek sosyo-ekonomik statüye sahip bireylerin, iklim krizinin yol açtığı olumsuz etkilerle baş etmek için ekonomik fırsatlara sahip olduğu ifade edilmektedir (Semenza vd., 2008). Bu durumun tersi yönde, düşük sosyo-ekonomik statüye sahip bireylerin, iklim krizinin olumsuz etkilerine karşı finansal araçlara ve imkanlara sahip olmadıkları ve bu bireylerin daha savunmasız bölgelerde yaşayıp çalışabildikleri belirtilmektedir (Crona vd., 2013; Mirza, 2003; Swim vd., 2009). Sosyo-ekonomik statüsü düşük hanelerin ve dolayısıyla bireylerin hem kısa vadede hem de uzun vadede iklim krizi olaylarından etkilendiklerini ve yüksek riskli yerleşim alanlarında yaşama eğilimi gösterdiklerini söylemek mümkündür (Jesdale vd., 2013). Tehlikeli insan ekolojisi olarak adlandırabileceğimiz bu durum, ırksal azınlıkların ve düşük sosyo-ekonomik statüdeki bireylerin, barınma, sağlık hizmetlerine erişim, yeterli ve güvenli bir konutta yaşama gibi durumlarla ilgili olarak ayrımcılığa maruz bırakıldıklarını, iklim krizinden daha fazla etkilenebildiklerini ifade etmektedir (Hayward vd., 2000; Uejio vd., 2011).

İklim krizi ile ilgili gerçekleştirilecek müdahalelerin uluslararası politikaların merkezinde yer alması kaçınılmazdır. Yoksulluk, ekonomi ve güvenlik konuları gibi iklim krizi de dış politikada merkezi konumda yer almaktadır. Bu kapsamda iklim krizine yönelik uluslararası alanda gerçekleştirilen birtakım sözleşmeler de mevcuttur (Dündar, 2005; Karakaya, 2016). 1994 yılında yürürlüğe giren Birleşmiş Milletler İklim Değişikliği Çerçeve Sözleşmesi, hükümetler arası düzeyde iklim krizine yönelik ilk çevre sözleşmesi olması nedeniyle önem arz etmektedir. İlgili sözleşme, sera gazlarının insan kaynaklı emisyonlarını sınırlandırmak, bunlara yönelik tedbirler almak ve politikalar benimsemek, sera gazı emisyonları ile ilgili şeffaf ve hesap verebilir bir tutum benimsemek gibi ilkeleri kapsamaktadır. BM İklim Değişikliği Çerçeve Sözleşmesi’nin yaptırım gücünün zayıf kalması nedeniyle, daha somut ve bağlayıcı hedefleri olan Kyoto Protokolü, 2005 yılında yürürlüğe girmiştir. İklim krizi ile mücadelede hazırlanan en kapsamlı sözleşmelerden biri olan bu protokol, altı temel sera gazının (karbondioksit, metan ve nitröz oksit, hidroflorokarbonlar, perflorokarbonlar ve kükürt) emisyonunun azaltılmasına yönelik yükümlülükler içermektedir. Bu kapsamda, uluslararası iş birliği, ortak yürütme, emisyon ticareti ve temiz kalkınma gibi mekanizmaları işlevsel kılmaya çalışmaktadır. İklim krizine yönelik önemli yaptırımları içeren diğer bir

sözleşme Paris İklim Sözleşmesi'dir. İlgili sözleşme, 2016 yılında yürürlüğe girmiş, 1 dereceye ulaşan yerkürenin ısınmasının 2 derecenin altında kalmasını ve mümkün olduğunca 1.5 derece seviyelerinde tutulmasını belirtmiştir. Paris İklim Sözleşmesi'ne taraf olan ülkeler, azaltım yükümlülüğü çerçevesinde, sera gazı emisyonlarını azaltmaya yönelik bir taahhütte bulunmuştur.

İklim krizine yönelik ortaya konulan sözleşmelere rağmen uluslararası boyutta değişimin yakalanmadığını söylemek mümkündür (Doğan, 2008). Örneğin, ABD, toplam sera gazı emisyonunun %25'ine sahip bir devlet olarak tek uluslararası girişim olan Kyoto'yu onaylamayı reddetmektedir. Bunun yanında, Paris İklim Sözleşmesi'ne Türkiye dahil 8 ülke taraf olmamıştır. Dünyadaki elektriğe bağlı kömür kullanımında istenilen ve beklenen bir azalma yaşanmamaktadır. Climate Analytics adlı enstitünün çalışmasına göre AB ve OECD ülkelerinin 2030, Çin'in 2040, diğer ülkelerin de 2050 yılına kadar kömürden elektrik üretmeyi durdurması gerekmektedir (Yanguas-Parra vd., 2019).

Türkiye'de iklim krizi ile mücadelede, Ulusal İklim Değişikliği Stratejisi (2010-2023), Ulusal İklim Değişikliği Eylem Planı (2011-2023) ve Ulusal İklim Değişikliği Uyum Stratejisi ve Eylem Planı (2011-2023) resmi olarak politikaları ve eylemleri belirlemektedir. Türkiye'de elektrik üretiminde yenilenebilir enerjinin (rüzgâr, jeotermal, güneş vd.) payı artmasına rağmen, kentleşme ve ulaşım ile ilgili politikalar, iklim krizine hassas bir biçimde düzenlenmemekte, ulaşım ile ilgili yakıtların büyük bir çoğunluğu petrol kökenli kullanılmaya devam edilmektedir (Gürbüz, 2019). İklim krizine yönelik çalışan birçok sivil toplum kuruluşu (TEMA Vakfı, Yuva Derneği, Türkiye Çevre Vakfı, Greenpeace Türkiye, Çevre Koruma ve Araştırma Vakfı) ise yerel, ulusal ve uluslararası düzeyde iklim krizi ile ilgili farkındalık yaratılması, eğitsel çalışmalar gerçekleştirilmesi ve iklim savunuculuğunun desteklenmesi konularında aktif rol almaktadır. Ampirik tabanlı çalışmalar, eğitimin ve çevresel adalet savunuculuğunun, iklim krizi konusunda daha fazla farkındalık yaratabildiği fikrini desteklemektedir (Crona vd., 2013; Lee vd., 2015; McCright vd., 2014). Eğitim düzeyi yüksek bireyler, iklim krizinin olduğuna inanmak, iklim krizi hakkında bilgi edinmek ve iklim krizini/değişikliğini azaltmaya yönelik çabalara destek vermek gibi konularda aktif olmaktadır (Hornsey vd., 2016; McCright, 2010; O'Connor vd., 2002).

Günümüzdeki sosyal sorunlardan daha fazlasını kapsayan iklim krizi, toplum sağlığı ve toplum altyapısını tehdit eden ve geçim kaynaklarına ulaşımı engelleyen bir süreci içermektedir (Doherty ve Clayton, 2011; Swim vd., 2011). Bu tür engellerin, ekonomik olarak gelişmekte olan ülkelerdeki eşitsizlikleri artırarak, dezavantajlı grupların hizmetlere erişimini daha fazla kısıtlayacağını söylemek mümkündür. Bu kapsamda, kesişimsellik bakış açısının, iklim krizi konusuna dikkat çekebileceği alanları; toplum sağlığı, göç (yer değiştirme veya değiştirilmiş sosyal ağlar), işsizlik ve yoksulluk, kültür olmak üzere dört başlık altında sıralamak mümkündür (Tablo 1). Bu alanlara yönelik, ülkelerin yerel, ulusal ve uluslararası düzlemde harekete geçmesinin iklim krizi ile mücadelede önemli bir kilometre taşı olacağı düşünülmektedir.

Tablo 1: Kesişimselliğin İklim Krizine Yönelik Dikkat Çektiği Alanlar

Toplum Sağlığı	Göç	İşsizlik ve Yoksulluk	Kültür
Acil durum ve afetler karşısında yerel halklara yönelik müdahalelerin ve yardımların yeterli hale getirilmesi	İklim kaynaklı yapılan göçlerin çocuklar, kadınlar, LGBTİ+'lar ve farklı ırka sahip bireyler üzerinde daha fazla etkisinin olabileceği	İklim krizinin ekonomik etkilerinden en fazla etkilenebilecek grupların dezavantajlı gruplar olacağına farkına varılması	Yerel kültürlerin korunması, kültürel çeşitliliğin sağlanması ve desteklenmesi
İklim krizinin özellikle yerel halklar üzerinde zihinsel, fiziksel ve ruhsal etkilerinin olması	İklim krizi kaynaklı yaşanan göçlerle ilgili araştırmaların gerçekleştirilmesi	Yerel ekonomi kaynaklarının (balıkçılık, kerestecilik, tarım vb.) iklim krizinden daha çok etkilenebileceği üzerinde durulması	Yerel halkların aktivizm yapmasının sağlanarak, kendileri için önemli olan su, toprak, bitki ve hava kaynaklarının korunması
Kadın, çocuk, LGBTİ+'lar ve farklı ırka sahip bireylere yönelik şiddetin artması ve bu bireyler arasında depresyon, intihar oranlarının yükselebileceği	Yerel halkların, yaşadıkları bölgeyi bırakmak durumunda kalmasına yönelik ulusal ve uluslararası politikaların geliştirilmesi ve bu toplulukların insan haklarına önem verilmesi	İklim krizinin çalışma sektörünü etkilemesi durumunda toplumsal cinsiyet eşitsizliklerinin ortaya çıkarak, özellikle kadınların ve LGBTİ+'ların iş yaşamına katılımının daha fazla engellenebileceği	Küresel ve yerel iş birliklerinin artırılarak, bölgesel ölçekte değişimlerin gerçekleştirilmesi

4. Sonuç ve Değerlendirme

Kesişimsellik bakış açısı, cinsiyet, cinsel yönelim, ırk ve sosyo-ekonomik statü gibi olguların iklim krizi ile ilgili olan süreçlerinin analiz edilmesinde ve daha etkili iklim stratejilerinin formülasyonunda çok önemli alternatif bilgiler üretebilme potansiyeline sahiptir. İklim krizinin zihinsel, fiziksel ve bilişsel sağlık üzerindeki etkileri cinsiyet, cinsel yönelim, ırk ve sosyo-ekonomik statü bağlamında değerlendirilebilir.

Birçok ülkede devam etmekte olan önemli demografik, sosyal ve kültürel değişimler göz önüne alındığında, kültürel çeşitlilik, ekonomik eşitsizlikler ile ilgili politikaların yapılandırılarak, iklim krizine yönelik ortak eylem çağrılarının oluşturulması gerekmektedir. Bu tür bir ortak eylem çağrısı, iklim krizi konusunda acilen ihtiyaç duyulan yenilikçi teknolojik ve politik çözümlerin geliştirilmesini de hızlandırabilir.

İklim krizi ile ilgili toplumsal iletişimi kurmakla görevli olan kuruluşların, hükümet yetkililerinin, sivil toplum kuruluşlarının kamuoyu oluşturması önem arz etmektedir. Uluslararası boyutta, egemenlik, güvenlik, enerji jeopolitiği, statü ve ittifak olgularının yeniden tartışılması gerekmektedir (Sending vd., 2020). İklim krizi nedeniyle buzulların erimesi ve deniz seviyesinin yükselmesi, farklı ülkelerdeki bölgesel sınırların değişmesine ve egemenlik hakkındaki temel varsayımların zayıflamasına neden olabilecektir. İklim krizi, insan güvenliği ve gıda güvenliğini etkileyerek, temiz su ile ilgili çatışmaların doğmasını tetikleyebilecektir. Aynı zamanda, dünyada önemli ticaret malzemeleri olan petrolün ve diğer fosil yakıtların öneminin azalmasının, küresel boyutta ekonomik etkilerinin olacağını ve dünyadaki ekonomik güç dengesinde kalıcı bir değişime neden olacağını öngörmek mümkündür. Buna paralel olarak, iklim krizine yönelik müdahalelerin zorunlu olduğu bir paradigmada, petrol ve gaz üretimi gerçekleştiren ülkelerin statülerinde bir zayıflama olabilir. İklim krizine yönelik müdahale çabalarının bir sonucu olarak

uluslararası yeni ittifakların (Cartagena Diyaloğu, İklim ve Temiz Hava Koalisyonu, Yenilenebilir Enerji Kulübü, Kömür Sonrası Güç İttifakı) kurulması da söz konusudur ve bu ittifakların artırılması gerekmektedir. Gönüllü anlaşmaya dayalı bu ittifaklar, birbirlerinin deneyimlerinden öğrenmek, birbirlerine destek vermek ve farkındalıkları artırmak için çaba gösterebilir. Politika yapıcılar ve program yöneticileri, iklim krizi politikalarının ve programlarının geliştirilmesinde, özellikle kadınlar, çocuklar, LGBTİ+'lar, farklı ırk ve engelli nüfusları gibi yeterince temsil edilmeyen dezavantajlı grupların uzun vadeli olarak aktif katılımını teşvik etmelidir. Ek olarak, toplumsal cinsiyete dayalı bilgi ve toplumsal cinsiyete dayalı kurum ve kuruluşların iklim krizi ile ilgili girişimlere dahil edilerek, sosyal, kültürel ve politik açıdan bahsi geçen topluluk üyelerinin yeniden güçlendirmesi gerekmektedir.

Türkiye'de farklı cinsiyet, cinsel yönelim, ırk ve sosyo-ekonomik statü ile ilgili kimliklerin ve/veya grup üyelerinin, iklim krizine nasıl tepki verdiğiine yönelik araştırmalar sınırlıdır. Sosyoloji, psikoloji, sosyal hizmet, uluslararası ilişkiler ve iletişim bilimleri de dahil birçok alanın multi-disipliner araştırmalara ağırlık vermesi, cinsiyet, cinsel yönelim, ırk ve sosyo-ekonomik statü gibi durumların iklim krizi ile olan ilişkisini, yerel halkların sistematik katılımıyla araştırması gerekmektedir. Bu katılımcı yaklaşım, iklim krizinin çözümüne yönelik olası fikirlerin artmasını, iş birliğinin sağlanmasını ve ortak eylemin oluşturulmasını sağlamada önemli bir dönüm noktası olabilir.

Kaynakça

- Adeola, F. O. (2004). Environmentalism and risk perception: Empirical analysis of black and white differentials and convergence. *Society & Natural Resources*, 17, 911–939.
- Afyonoğlu, M. F. (2020). Sosyal çalışmada kesişimsellik. *Toplum ve Sosyal Hizmet*, 31 (2), 699-725.
- Akompab, D. A., Bi, P., Williams, S., Grant, J., Walker, I. A., Augoustinos, M. (2013). Heat waves and climate change: Applying the health belief model to identify predictors of risk perception and adaptive behaviours in Adelaide, Australia. *International Journal Of Environmental Research And Public Health*, 10(6), 2164–2184. DOI: 10.3390/ijerph10062164
- Alston, M. (2013). "Introducing gender and climate change: Research, policy and action" In Alston, M., Whittenbury, K. (Eds.) *Research, action and policy: Addressing the gendered impacts of climate change* (pp. 3-14). Dordrecht, The Netherlands: Springer.
- Arnocky, S., Stroink, M. L. (2011). Gender differences in environmental concern and cooperation: The mediating role of emotional empathy. *Current Research in Social Psychology*, 16, 1–14.
- ARROW. (2014). *Identifying Opportunities for Action on Climate Change and Sexual and Reproductive Health and Rights in Bangladesh, Indonesia, and The Philippines*. Kuala Lumpur: Asian-Pacific Resource & Research Centre for Women (ARROW). <https://arrow.org.my/wp-content/uploads/2015/04/Climate-Change-and-SRHR-Scoping-Study_Working-Paper_2014.pdf>, (Erişim Tarihi: 22.03.2021).
- Barut, B., Kara, Y. (2020). Ekolojik sosyal hizmet perspektifinden hortikültürel terapi. *Toplum ve Sosyal Hizmet*, 31 (1), 218-240.
- Beckmann, S. K., Hiete, M. (2020). Predictors associated with health-related heat risk perception of urban citizens in Germany. *International Journal Of Environmental Research And Public Health*, 17(3), 874. DOI: 10.3390/ijerph17030874
- Bell, J. R., Alderson, L., Izera, D., Kruger, T., Parker, S., Pickup, J., Shortall, C. R., Taylor, M. S., Verrier, P., Harrington, R. (2015). Long-term phenological trends, species accumulation rates, aphid traits

- and climate: Five decades of change in migrating aphids. *The Journal of Animal Ecology*, 84(1), 21–34. DOI: 10.1111/1365-2656.12282
- Berube, A. (2012). All cities are not created equal. Brookings Institution, Metropolitan Opportunities Series, <<http://www.brookings.edu/research/papers/2014/02/cities-unequal-berube>>, (Erişim Tarihi: 23.03.2020).
- Boykoff, M. T., Roberts, J. T. (2007). *Media Coverage of Climate Change: Current Trends, Strengths, Weaknesses*. UNDP Human Development Report, <http://hdr.undp.org/sites/default/files/boykoff_maxwell_and_roberts_j._timmons.pdf>, (Erişim Tarihi: 21.03.2021).
- Human Development Occasional Papers (1992-2007) HDOCPA-2007-03, Human Development Report Office (HDRO), United Nations Development Programme (UNDP).
- Bullard, R.D., Johnson, G. S., Torres, A. O. (2011). *Environmental health and racial equity in the United States: Building environmentally just, sustainable, and livable communities*. Washington, DC: American Public Health Association.
- Caldwell, J. (2006). This is home. *The Advocate*, 32 – 40.
- Cameron, E. S. (2012). Securing indigenous politics: A critique of the vulnerability and adaptation approach to the human dimensions of climate change in the Canadian Arctic. *Global Environmental Change–Human and Policy Dimensions*. 22, 103–114.
- Cho, S., Crenshaw, K. W., McCall, L. (2013). Toward a field of intersectionality studies: Theory, applications, and praxis. *Signs: Journal of Women in Culture and Society*, 38 (4), 785-810.
- Comou, D., Rahmsdorf, S. (2012). A decade of weather extremes. *Nature Climate Change*, 2, 491–496. DOI: 10.1038/nclimate1452
- Confalonieri, U., B. Menne, R. Akhtar, K. L. Ebi, M. Hauengue, R. S. Kovats, B. Revich, A. Woodward (2007). “Human health” In *Climate Change 2007: Impacts, Adaptation and Vulnerability. Contribution of Working Group II to the Fourth Assessment Report of the Intergovernmental Panel on Climate Change* (Eds. M. L. Parry, O. F. Canziani, J. P. Palutikof, P. J. van der Linden, C. E. Hanson). Cambridge University Press, Cambridge, UK, 391-431.
- Conti, S., Masocco, M., Meli, P., Minelli, G., Palummeri, E., Solimini, R., Toccaceli, V., Vichi, M. (2007). General and specific mortality among the elderly during the 2003 heat wave in Genoa (Italy). *Environmental Research*, 103 (2), 267–274. DOI: 10.1016/j.envres.2006.06.003
- Crenshaw, K. (1989). Demarginalizing the intersection of race and sex: A black feminist critique of antidiscrimination doctrine, feminist theory and antiracist politics. *University of Chicago Legal Forum*, 140, 139–167.
- Crenshaw, K. (1991). Mapping the margins: intersectionality, identity politics, and violence against women of color. *Stanford Law Review*, 43 (6), 1241–1299.
- Crona, B., Wutich, A., Brewis, A., Gartin, M. (2013). Perceptions of climate change: Linking local and global perceptions through a cultural knowledge approach. *Climatic Change*, 119, 519–531.

- Cudworth, E., Hobden, S. (2011). Beyond environmental security: Complex systems, multiple inequalities and environmental risks. *Environmental Politics*, 20, 42–59.
- Curriero, F. C., Heiner, K. S., Samet, J. M., Zeger, S. L., Strug, L., Patz, J. A. (2002). Temperature and mortality in 11 cities of the eastern United States. *American Journal of Epidemiology*, 155 (1), 80–87. <https://doi.org/10.1093/aje/155.1.80>
- Çapar, G. (2019). Kesişimsellik: Postmodern feminist bir yaklaşım. *Hukuk Kuramı*, 6 (3), 1-31.
- Davis, K. (2008). Intersectionality as buzzword: a sociology of science perspective on what makes a feminist theory useful. *Feminist Theory*, 9 (1), 67–85.
- Denton, F. (2002). Climate change vulnerability, impacts, and adaptation: Why does gender matter? *Gender & Development*, 10, 10–20.
- Dietz, T., Dan, A., Shwom, R. (2007). Support for climate change policy: Social psychological and social structural influences. *Rural Sociology*, 72, 185–214.
- Dimitrov, G. (2019). Effects of climate change on women. *International Journal of Multidisciplinary*, 4 (5), 210-215.
- Doherty, T. J., Clayton, S. (2011). The psychological impacts of global climate change. *American Psychologist*, 66, 265–276.
- Doğan, Y. (2008). İnsanlığın Ekolojik Krizi: Küresel İklim Değişikliği Örneği (*Yüksek Lisans Tezi*). İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Dominey-Howes, D., Gorman-Murray, A., McKinnon, S. (2014). Queering disasters: On the need to account for LGBTI experiences in natural disaster contexts. *Gender, Place & Culture*, 21 (7), 905-918. DOI: 10.1080/0966369X.2013.802673
- D'Ooge, C. (2008). “Queer Katrina: Gender and Sexual Orientation Matters in the Aftermath of the Disaster.” In *Katrina and the women of New Orleans*, (Eds: B. Willinger). New Orleans, LA: Tulane University.
- Emrich, C. T., Cutter, S. L. (2011). Social vulnerability to climate-sensitive hazards in the Southern United States. *Weather, Climate and Society*, 3, 193–208.
- Er, F., Canatan, Ç., Barut, B., Kara, Y. (2020). Sosyal hizmet uygulamalarında ekopsikolojiyi düşünmek. *AURUM Sosyal Bilimler Dergisi*, 5 (1), 73-82.
- Finucane, M. L., Slovic, P., Mertz, C. K., Flynn, J., Satterfield, T. A. (2000). Gender, race, and perceived risk: The “white male” effect. *Health, Risk & Society*, 2, 159–172.
- Flynn, J., Slovic, P., Mertz, C. K. (1994). Gender, race, and perception of environmental health risks. *Risk Analysis*, 14, 1101–1108.
- Gorman-Murray, A., McKinnon, S., Dominey-Howes, D. (2014). Queer domicile: LGBT displacement and home loss in natural disaster impact, response, and recovery. *Home Cultures*, 11 (2), 237-261. DOI: 10.2752/175174214X13891916944751
- Guber, D. L. (2013). A cooling climate for change? Party polarization and the politics of global warming. *American Behavioral Scientist*, 57, 93–115.

- Gürbüz, Ö. (2019). İklim krizi ve Türkiye'nin enerji politikaları. *Toplum ve Hekim Dergisi*, 35 (1), 46-50.
- Hajat, S., Armstrong, B., Baccini, M., Biggeri, A., Bisanti, L., Russo, A., Paldy, A., Menne, B., Kosatsky, T. (2006). Impact of high temperatures on mortality: Is there an added heat wave effect? *Epidemiology*, 17(6), 632–638. DOI: 10.1097/01.ede.0000239688.70829.63
- Harding, S. (2004). *The feminist standpoint theory reader. Intellectual and political controversies*. New York: Routledge.
- Hayward, M. D., Crimmins, E. M., Miles, T. P., Yang, Y. (2000). The significance of socioeconomic status in explaining the racial gap in chronic health conditions. *American Sociological Review*, 65, 910–930.
- Hoerner, J. A., Robinson, N. (2008). A climate of change: African-Americans, global warming, and a just climate policy for the US. *Environmental Justice and Climate Change Initiative 1*, 1–59.
- Holloway, R. A., Waldrip, A. M., Ickes, W. (2009). Evidence that a simpatico self-schema accounts for differences in the self-concepts and social behavior of Latinos versus Whites (and Blacks). *Journal of Personality and Social Psychology*, 96, 1012-1028.
- Holmberg, K., Hellsten, I. (2015). Gender differences in the climate change communication on Twitter. *Internet Research*, 25, 811–828.
- Hornsey, M. J., Harris, E. A., Bain, P. G., Fielding, K. S. (2016). Meta-analyses of the determinants and outcomes of belief in climate change. *Nature Climate Change*, 6, 622-626.
- Jesdale, B. M., Morello-Frosch, R., Cushing, L. (2013). The racial/ethnic distribution of heat risk-related land cover in relation to residential segregation. *Environmental Health Perspectives* 121, 811–817. DOI:10.1289/ehp.1205919
- Kauanui, J. K. (2008). Native Hawaiian decolonization and the politics of gender. *American Quarterly*, 60, 281–287.
- Kahan, D. M., Braman, D., Gastil, J., Slovic, P., Mertz, C. K. (2005). Gender, race, and risk perception: The influence of cultural status anxiety. Available at SSRN 723762. DOI: 10.2139/ssrn.723762
- Kaijer, A., Kronsell, A. (2014). Climate change through the lens of intersectionality. *Environmental Politics*, 23 (3), 417-433.
- Kaiser, R., Tertre, A. L., Schwartz, J., Gotway, C. A., Daley, W., Rubin, C. H. (2007). The effect of the 1995 heat wave in Chicago on all-cause and cause-specific mortality. *American Journal of Public Health* 97, S158–S162.
- Kara, Y. (2020). Ekolojik sosyal hizmet bağlamında türcülük. *Akademi Sosyal Bilimler Dergisi*, 7 (20), 82-94.
- Knutson, T. R., Held, I., McBride, J. L., Chan, J., Emanuel, K., Holland, G., Landsea, C., Kossin, J. P., Srivastava, A. K., Sugi, M. (2010). Tropical cyclones and climate change. *Nature Geoscience* 3, 157–163.
- Kossin, J. P., Emanuel, K., Vecchi, G. (2014). The poleward migration of the location of tropical cyclone maximum intensity. *Nature* 509, 349–352.

- Krygsman, K., M. Speiser, C. Lake. (2016). *Let's talk climate: Messages to motivate U.S. Latinos*. Lake Research Partners and ecoAmerica. Washington, DC.
- Kysely, J. (2005). Mortality and displaced mortality during heat waves in the Czech Republic. *International Journal of Biometeorology*, 49, 91-97.
- Leap, W., Lewin, E., Wilson, N. (2007). Queering the disaster: A presidential session. *North American Dialogue*, 10, 11 – 14.
- Lee, T. M., Markowitz, E. M., Howe, P. D., Ko, C. Y., Leiserowitz, A. A. (2015). Predictors of public climate change awareness and risk perception around the world. *Nature Climate Change*, 5, 1014-1020.
- Leiserowitz, A., Akerlof, K. (2010). *Race, ethnicity, and public responses to climate change*. Yale Project on Climate Change. New Haven, CT: Yale University and George Mason University.
- Lewis, M. (2009). Temporary wholesale gasoline price spikes have long-lasting retail effects: The aftermath of hurricane Rita. *Journal of Law and Economics*, 52, 581–605.
- Lynn, K., MacKendrick, K., Donoghue, E. M. (2011). *Social vulnerability and climate change: Synthesis of literature*. Gen. Tech. Rep. PNW-GTR-838. Portland, OR: U.S. Department of Agriculture, Forest Service, Pacific Northwest Research Station. 70 p.
- Macias, T. (2016). Environmental risk perception among race and ethnic groups in the United States. *Ethnicities*, 16, 111–129.
- Maier, G., Grundstein, A., Jang, W., Li, C., Naeher, L., Shepherd, M. (2014). Assessing the performance of a vulnerability index during oppressive heat across Georgia, U.S. *Weather, Climate and Society* 6 (2), 253–263.
- Maldonado, J. K., Colombi, B. J., Pandya, R. E. (2014). *Climate change and indigenous peoples in the United States: Impacts, experiences and actions*. Heidelberg, New York; Dordrecht, London: Springer.
- Martin, B. T., Nisbet, R. M., Pike, A., Michel, C. J., Danner, E. M. (2015). Sport science for salmon and other species: Ecological consequences of metabolic power constraints. *Ecology letters*, 18 (6), 535–544. DOI: 10.1111/ele.12433
- Mavrodieva, A. V., Rachman, O. K., Harahap, V. B., Shaw, R. (2019). Role of social media as a soft power tool in raising public awareness and engagement in addressing climate change. *Climate* 7 (10), 122. <https://doi.org/10.3390/cli7100122>
- McCright, A. M., Dunlap, R. E., Xiao, C. (2014). Increasing influence of party identification on perceived scientific agreement and support for government action on climate change in the United States, 2006–2012. *Weather, Climate, and Society*, 6, 194–201.
- McCright, A. M., Dunlap, R. E., Xiao, C. (2013). Perceived scientific agreement and support for government action on climate change in the USA. *Climatic Change*, 119, 511– 518.
- McCright, A. M., Sundström, A. (2013). Examining gender differences in environmental concern in the Swedish general public, 1990-2011. *International Journal of Sociology*, 43, 63–86.

- McCright, A. M., Dunlap, R. E. (2011). Cool dudes: The denial of climate change among conservative white males in the United States. *Global Environmental Change*, 21, 1163-1172.
- McCright, A. M. (2010). The effects of gender on climate change knowledge and concern in the American public. *Population and Environment*, 32, 66–87.
- McMichael, A., A. Githeko, R. Akhtar, R. Carcavallo, D. J. Gubler, A. Haines, R. S. Kovats, P. Martens, J. Patz, A. Sasaki, K. Ebi, D. Focks, L. S. Kalkstein, E. Lindgren, L. R. Lindsay, R. Sturrock. (2001). “Human population health” In *Climate Change 2001: Impacts, Adaptation, and Vulnerability. Contribution of Working Group II to the Third Assessment Report of the Intergovernmental Panel on Climate Change*, (Eds. J. J. McCarthy, O. F. Canziani, N. A. Leary, D. J. Dokken, K. S. White). Cambridge University Press, Cambridge, 453-485.
- Medina-Ramón, M., Zanobetti, A., Cavanagh, D., Schwartz, J. (2006). Extreme temperatures and mortality: Assessing effect modification by personal characteristics and specific cause of death in a multi-city case-only analysis. *Environmental Health Perspective* 114, 1331–1336.
- Mian, L. H., Namasivayam, M. (2017). *Sex, Rights, Gender in The Age of Climate Change*. Kuala Lumpur: Asian-Pacific Resource & Research Centre for Women (ARROW). <<https://arrow.org.my/wp-content/uploads/2017/10/2RB-WHCC.pdf>>, (Erişim Tarihi: 22.03.2021).
- Mirza, M. M. Q. (2003). Climate change and extreme weather events: Can developing countries adapt? *Climate Policy*, 3, 233–248.
- Moser, S. C. (2016). Reflections on climate change communication research and practice in the second decade of the 21st century: What more is there to say? *Wiley Interdisciplinary Reviews: Climate Change*, 7, 345–369.
- Nellemann, C., Verma, R., Hislop, L. (2011). *Women at the frontline of climate change: Gender risks and hopes*. A Rapid Response Assessment. United Nations Environment Programme, GRID-Arendal.
- O’Connor, R. E., Bord, R. J., Yarnal, B., Wiefek, N. (2002). Who wants to reduce greenhouse gas emissions? *Social Science Quarterly*, 83, 1–17.
- Ogunjinmi, A. A., Sunday, O. R., Ogunjinmi, K. O., Adekoya, O. E. (2016). Influence of social media on climate change knowledge and concerns. *Nigerian Journal of Agriculture, Food and Environment*, 12 (4), 23-30.
- O’Neill, M. S., Zanobetti, A., Schwartz, J. (2003). Modifiers of the temperature and mortality association in seven US cities. *American Journal of Epidemiology* 157, 1074–1082.
- Yanguas-Parra, P. A., Ganti, G., Brecha, R., Hare, B., Schaeffer, M., Fuentes, U. (2019). *Global and Regional Coal Phase-Out Requirements of The Paris Agreement: Insights from The IPCC Special Report On 1.5°C, Climate Analytics Report*, <https://climateanalytics.org/media/report_coal_phase_out_2019.pdf>, (Erişim Tarihi: 22.03.2020).
- Parrotta, J. A., Agnoletti, M. (2012). “Traditional forest-related knowledge and climate change” In Parrotta, J. A., Troster, R. L. (Eds.) *Traditional forest-related knowledge: Sustaining communities, ecosystems and biocultural diversity* (pp. 491-534). Dordrecht: Springer.
- Pearce, W., Niederer, S., Özkula, S. M., Sánchez-Querubín, N. (2018). The social media life of climate change: Platforms, publics, and future imaginaries. *Climate Change* 10 (3), 1-27. DOI: 10.1002/wcc.569

- Pearson, A. R., Schuldt, J. P., Romero-Canyas, R. (2016). Social climate science: A new vista for psychological science. *Perspectives on Psychological Science*, 11, 632–650.
- Pearson, A. R., Schuldt, J. P. (2015). Bridging climate communication divides: Beyond the partisan gap. *Science Communication*, 37, 805–812.
- Reo, N. J., Parker, A. K. (2013). Re-thinking colonialism to prepare for the impacts of rapid environmental change. *Climatic Change* 120 (3), 671–682.
- Richards, G. (2010). Queering Katrina: Gay discourses of the disaster in New Orleans. *Journal of American Studies*, 44, 519– 534.
- Riedel, D. (2004). “Human health and well-being” In *Climate Change: Impacts and Adaptation A Canadian Perspective* (Eds. D. Lemmen and F. Warren). Climate Change Impacts and Adaptation Directorate, Natural Resources Canada, Ottawa, 151-171.
- Satterfield, T. A., Mertz, C. K., Slovic, P. (2004). Discrimination, vulnerability, and justice in the face of risk. *Risk Analysis*, 24, 115–129.
- Seebacher, F., Post, E. (2015). Climate change impacts on animal migration. *Climate Change Responses* 2 (5), 1-2. DOI: 10.1186/s40665-015-0013-9
- Semenza, J. C., Hall, D. E., Wilson, D. J., Bontempo, B. D., Sailor, D. J., George, L. A. (2008). Public perception of climate change: Voluntary mitigation and barriers to behavior change. *American Journal of Preventive Medicine*, 35, 479–487.
- Sending, O. J., Hornburg, T. B., Overland, I. (2020). Climate change and international relations: A five-pronged research agenda. *Journal of International Affairs*, 73 (1), 183-193.
- Shepherd, M., KC, B. (2015). Climate change and African Americans in the USA. *Geography Compass*, 9, 579– 591. DOI: 10.1111/gec3.12244
- Shepherd, J. M., Knutson, T. (2007). The current debate on the linkage between global warming and hurricanes. *Geography Compass* 1, 1–24.
- Smith, A. (2005). *Conquest: Sexual violence and American Indian genocide*. Cambridge, MA: South End Press.
- Speiser, M., Krygsmann, K. (2014). *American climate values 2014: Insights by racial and ethnic groups*. Washington, DC: Strategic Business Insights and ecoAmerica.
- Swim, J. K., Stern, P. C., Doherty, T. J., Clayton, S., Reser, J. P., Weber, E. U. (2011). Psychology’s contributions to understanding and addressing global climate change. *American Psychologist*, 66, 241–250.
- Swim, J., Clayton, S., Doherty, T., Gifford, R., Howard, G., Reser, J. (2009). *Psychology and global climate change: Addressing a multi-faceted phenomenon and set of challenges*. A report by the American Psychological Association’s task force on the interface between psychology and global climate change. Washington, DC: American Psychological Association.
- Talu, N. (2016). İklim değişikliği ve toplumsal cinsiyet politika belirleme süreçleri. *Yasama Dergisi*, 33, 68-87.
- Talu, N. (2015). *Türkiye’de iklim değişikliği siyaseti* (Editör: İsmail Yılmaz). Ankara: Phoenix Yayınevi.
- Uejio, C. K., Wilhelmi, O. V., Golden, J. S., Mills, D. M., Gulino, S. P., Samenow, J. P. (2011). Intra-urban societal vulnerability to extreme heat: The role of heat exposure and the built environment, socioeconomics, and neighborhood stability. *Health and Place* 17, 498–507.

- UNDP. (2011). *Africa Adaptation Experiences Gender and Climate Change: Advancing Development through an Integrated Gender Perspective*. New York: UNDP.
- UNFPA ve WEDO. (2009). *Climate Change Connections: A resource kit on climate, population and gender*. New York: UNFPA, WEDO.
- UNWOMEN. (2015). Women in Bangladesh build resilience against climate change, <<https://www.unwomen.org/en/news/stories/2015/9/bangladesh-climate-change>>, (Erişim Tarihi: 25.03.2020).
- van der Linden, S. (2015). The social-psychological determinants of climate change risk perceptions: Towards a comprehensive model. *Journal of Environmental Psychology*, 41, 112–124.
- Varma, A. (2017). *Sexual and Reproductive Health and Rights: Key to Building Disaster Resilience*. Kuala Lumpur: Asian-Pacific Resource & Research Centre for Women (ARROW). <<https://arrow.org.my/wp-content/uploads/2017/08/Regional-Brief-on-SRHR-Key-to-Building-Disaster-Resilience-Web-version.pdf>>, (Erişim Tarihi: 22.03.2021).
- Whyte, K. P. (2013). Justice forward: tribes, climate adaptation and responsibility. *Climatic Change*, 120 (3), 117-130.
- Wildcat, D. R. (2013). Introduction: Climate change and indigenous peoples of the USA. *Climatic Change*, 120 (3), 509-515. DOI: 10.1007/s10584-013-0849-6
- Williams, T., Hardison, P. (2013). Culture, law, risk and governance: Contexts of traditional knowledge in climate change adaptation. *Climatic Change* 120 (3), 531–544.
- Xiao, C., McCright, A. M. (2012). Explaining gender differences in concern about environmental problems in the United States. *Society & Natural Resources*, 25, 1067-1084.
- Yuval-Davis, N. (2006). Intersectionality and feminist politics. *European Journal of Women's Studies*, 13 (3), 193-209.